

VAL, TROIAN, SAU DRUM ROMAN, ÎNTRE ARGEȘ-PITEȘTI ȘI RUCĂR

MARIN BĂDESCU

Articolul de față este o încercare de a sintetiza, completa, corecta inerentele erori apărute și a demonstra că presupusul val (Troian) al limesului Daciei de sud-est („Transalutanus“) care a stârmit vii și îndelungate confruntări de idei în rândul cercetătorilor și care acum - după mai bine de un secol de la precizare - continuă, era de fapt drumul strategic roman (via militaris) așa cum au presupus C. Schuchhardt și V. Christescu.

Chiar Gr. Tocilescu nota: „Lagărul de la Jidava este lângă șoseaua romană care pleca de la Dunăre (Flămânda), trecea pe lângă Rușii de Vede, Pitești și merge în Transilvania pe lângă Jidava. Această cale romană este menționată de amicul nostru C. Schuchhardt în studiul său din Arch. epigraph. Mittelungen“¹.

Colaboratorul său cel mai apropiat, P. Polonic face mențiunea: „Acest val este menționat pe harta statului major austriac de la Dunăre la Rușii de Vede ca *Drumul lui Traian*. Tot ca drum roman socotit cu cărămidă îl consideră și Dl. Schuchhardt. Când însă l-am văzut eu, am găsit că nu este un drum, ci un val roman întărit din distanță în distanță cu caastre așezate întotdeauna în partea dinspre apus pe lângă el căci dacă ar fi drum, el ar trece prin mijlocul cetăților și nu pe lângă el; dar nu poate fi nici o îndoială că este val mai ales că și acolo unde suie pe dealuri cu pante repezi, merge în vad în linie dreaptă și e bombat“².

În Marele Dicționar Geografic al României, II, p. 97, la cuvântul „Troianul“, Gr. Tocilescu după ce îl prezintă în detaliu, între Dunăre (Flămânda) - Pitești, notează: „De aici (malul râpos al Argeșului, unde sfârșește), el apare spre Câmpulung și apoi trece prin pasul Bran în Transilvania“. Afirmație contestată de P. Polonic, care în „Troianul de la Dunăre la București“, menționează: „Traseul valului stabilit de Tocilescu este exact până în cazul Pitești - dar de aici spre nord în mod arbitrar el a fost îndreptat greșit spre Câmpulung, Valea Mare prin pasul Bran în Transilvania, întemeindu-se numai pe o bucată de val în satul Valea Mare, la nord de Câmpulung; de la Pitești spre Transilvania valul trebuie urmărit în linie dreaptă spre apus de Câmpulung, unde de fapt îl și descoperim la Berevoiești, grație hrisoavelor vechi (Hris. 22. I. 1572 al lui Al. Voievod și un altul din 27. V. 1606“³.

¹ Biblioteca Academiei Române (B.A.R.), mss. 5137, pe marginea filei 267.

² B.A.R., mss. 10, caiet II, *Fortificații romane*, p. 114-115.

³ B.A.R., mss. 1, p. 28.

Tot Polonic - „Cercetări după Troian“, afirmă: „Dincolo de Argeș nu l-am găsit și cred că din cauza inundațiilor a fost distrus de apă. Se pare că la nord lângă râul Doamnei a rămas încă urma valului pe o întindere de 100 m ca un fel de movilă îngustă, de 2 m înaltă, care nu se pare a fi naturală, cu direcția contra cursului apei“⁴. Într-un alt loc („Troianul“): „Troian se numește culmea dealului dintre râul Târgului și râul Bughea și care face și hotar între moșiile satului Godeni (pe Bughea) și Schitul Golești (în dreptul castrului Jidava nu face hotar). Numele de Troian poate că i s-a dat întâmplător, poate din cauză că culmea dealului fiind foarte îngustă încât se prezintă ca un val, dar se poate ca chiar Troianul (frontiera Daciei) a fost pe aici“⁵.

Și D. Tudor, atunci când vorbește de castrul de la Purcăreni îl menționează: „...Deși construit numai din pământ, avea un rol de seamă, fiindcă numai în apropierea lui era ridicat valul limesului transalutan“⁶. Pentru prof. Paul Dicu din Pitești „...valul limesului nu se oprea pe râul vedea, nu se termina în malul drept al Argeșului la est de gara Pitești și nu urma cursul râului Doamnei pe la confluența cu râul Argeș, ci se continua cu unele întreruperi prin parcul Argeș din Pitești est - până la castru [este vorba de castrul de la Pitești, n. red.]. De aici, peste Argeș, înainta pe malul stâng...la așezarea fortificată geto-dacică (La Cetate, dealul Văcăreasca, Budeasa Mică), înainta pe culme la Purcăreni...“. Presupunerea și afirmațiile prezentate sunt greu de acceptat: nu se bazează pe dovezi certe care să confirme caracteristicile valului / Troianului (lățimea, înălțimea și nici caracteristica de bază, acel pământ ars - de culoare roșietică); în lipsa acestora se aduc doar referiri la hrisoave și hotărnicii vechi, care nu sunt concludente. Supoziția că valul ar fi urmat cursul Râului Târgului este de neînțeles: așa ceva nu s-a petrecut nici în zona de câmpie dintre Dunăre (Flămânda), Argeș-Pitești; nici în cazul râului Vedea, nici a râului Cotmeana și nici pe râurile din zona colinară: Doamnei, Târgului, Argeșel și Dâmbovița.

Considerăm că afirmația lui Gr. Tocilescu, că „... de aici, din malul răpos al Argeșului... el apare în satul Valea Mare din sus de Câmpulung“ este corectă, dar lapidară și incompletă. P. Polonic descrie același val (în manuscrisele sale, păstrate acum la Academia Română) în mai multe variante: „... după cum am mai spus deja, am găsit în satul Valea Mare iarăși Troianul pe o lungime de 2 km; valul este mai puțin ridicat în creasta lui, însă se cunoaște stratul de pământ ars. De aici înainte Troianul dispare cu desăvârșire și negăsind nici un castru până la frontieră, nu se poate închipui care direcție a luat prin munți“⁷. În alt manuscris notează: „La sud de Câmpulung și la sud lângă satul Mărcușu se găsește o cetate romană de piatră foarte bine conservată; pe aici trebuie să treacă limesul Alutanus, valul roman, pe care l-am găsit conservat până la Pitești, și într-adevăr am găsit o bucată de val de 500 m lungime pe coasta dealului, la sud de Valea Mare“⁸. Cea mai completă și concretă relatare se regăsește în următoarea descriere: „... Cercetând pe linia aceasta, am dat în satul Valea Mare, la sud-vest de Valea Bărăției, care curge prin sat, de urmele Troianului. Și aici este construit numai din pământ, având în mijlocul lui, ca totdeauna, un strat de pământ ars;

⁴ B.A.R., mss. 5137, p. 267-268.

⁵ *Ibidem*, p. 235.

⁶ D. Tudor, *Ollenia romană*, Ed. 4, București, 1978, p. 290.

⁷ B.A.R., mss. 10, caiet II, *Fortificații romane*, p. 126.

⁸ B.A.R., mss. 13, caiet I, *Kronstadt*.

trece chiar prin casa lui Niță Onea, trece în grădina lui Niță Măcărescu, apoi în grădina lui Gheorghe Mondoc și are direcția de la Câmpulung spre Piatra Nămăeștilor. Valul are aici tot formă bombată, este de 10 pași lat și de 1/2 m înălțime și l-am regăsit pe o lungime de 1/2 km; cu toate încercările, nu s-a putut da de aici înainte de val..."⁹.

Această relatare o regăsim preluată incomplet dar completată cu observații personale și la alți cercetători. D. Tudor o redă în toate cele patru ediții ale *Olteneii romane*: „Urmele Troianului reapar tocmai la Valea Mare (la nord de Câmpulung Muscel), acolo unde drumul natural spre Bran părăsea vadul râului Târgului, P. Polonic a descoperit urmele valului roman cu aceleași caracteristici și miez de arsură, pe o lățime de 1 km (cu lățimea de 10 pași și cu înălțimea de 0, 5 m) la sud-vest de Valea Bărăției din aria comunei Valea Mare, apoi dincolo de Argeșel, spre Valea Pietrosă. Drumul și valul ar fi continuat pe vechea cale a Pravățului (prin Nămăești), la Dragoslavele (județul Argeș)..."¹⁰.

În 1972 am identificat două segmente de val roman: în nord-estul Câmpulungului (Calea Pietroasă) și pe platoul „Bazinului de apă” la sud-vest de Valea Bărăției. Această identificare a valului roman a fost preluată și prezentată de D. Tudor: „Cercetări recente ale prof. M. Bădescu din Câmpulung Muscel au identificat un segment al Troianului pe „Calea Pietroasă” la nord-est de Câmpulung, unde se păstra pe o lungime de aproximativ un km și avea înălțimea de 3 m. Din nenorocire, el a fost distrus de exploatare pentru pietriș. În structura lui am putut vedea, împreună cu profesorul M. Bădescu, urmele de arsură ale chirpiciului și urmele de pari de la palisadă, așa cum le-a notat și Polonic. Înspre nord-vest de acest loc se găseau castrul și termele de la Voinești...”¹¹.

Aceste segmente de val roman se regăsesc prezentate de I. Bogdan-Cătănciu în mai multe publicații¹²: „Nos recherches effectuées sur le terrain nous donnent lieu de croire qu'il s'agissait, aussi bien, à Lerești Câmpulung qu'à Rucăr, de formes naturelles du relief qu' on a prise pour le vallum construit en terre cuite par suite de la couleur rouge de la terre - grès ferrugineux, spécifique de la région”. Într-o altă comunicare afirma: „... ceea ce trecea drept vallum transalutan în nord-est pe lângă satul „Măilătoia” era o alunecare de teren obișnuită în zona de munte, de dată recentă, căci resturile de lemn prinse sub stratul alunecat abia intraseră în putrefacție. Locul pe care se află castellum a fost identificat de M. Bădescu”¹³. Și în lucrarea de doctorat¹⁴ notează: „Au fost semnalate și se susține cu obstinație existența a două porțiuni de val la Voinești, la Valea Mare-Pravăț, la sud-vest de Valea Bărăției, că Polonic a găsit „Troianul” cu mijlocul de pământ ars și are direcția Câmpulung-Piatra Nămăeștilor, fiind lat de 10 pași și înalt de 0, 5 m și vizibil pe o distanță de 0, 5 km ... D. Tudor

⁹ B.A.R., mss. 5137, *Cercetări după Troian*, fila 267/verso.

¹⁰ D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. 2, București, 1952, p. 211; *ibidem*, ed. 3, 1968, p. 263; *ibidem*, ed. 4, 1978, p. 255).

¹¹ *ibidem*, ed. 4, 1978, p. 255.

¹² I. Bogdan-Cătănciu, *Nouvelles données sur le Limes Transalutanus*, în: *Actes du IX-e congrès international d'études sur les frontières romaines*, Mamaia, 6-13 septembre 1972, p. 261.

¹³ Eadem, *Cu privire la Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman*, în „Acta Musei Napocensis”, XXI, 1984, p. 28.

¹⁴ Eadem, *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman*, Alexandria, 1999, p. 85.

acoperă cu girul său observațiile diletantului căutător de comori¹⁵. În aceeași lucrare¹⁵, găsim relatarea: „... la nord de Câmpulung este încă neclar dacă drumul urmează același traseu sau nu... cele mai multe șanse sunt să el să cotească spre vest, deoarece la Voinești, comuna Lerești s-au descoperit ruinele unui castellum databil încă din timpul războaielor dacice. Probabil drumul nu urca pieptiș muntele Mateiaș, el urma culmea lui vestică“.

Recentele noastre investigații de teren din această toamnă (2000) pe teritoriul comunei Valea Mare-Pravăț, au dus la reidentificarea segmentului de val roman prezentat de Polonic în Mss. 5137, care pentru prima oară precizează locul și direcția spre care se îndrepta: „... trece chiar prin casa lui Niță Onea, trece în grădina lui Niță Măcărescu, apoi în grădina lui Gheorghe Mondoc și are direcția de la Câmpulung spre Piatra Nămăeștilor“. Această relatare nu se regăsește la D. Tudor și I. Bogdan-Cătăniciu.

Ceea ce surprinde este faptul că nici D. Tudor și nici I. Bogdan-Cătăniciu, în cercetările întreprinse, nu au sesizat eroarea comisă de Polonic care afirma că: „valul (Troianul) se află la sud-vest de valea Bărăției“, când, în realitate, se afla la nord-est de această vale, fapt confirmat de cercetările noastre, în urma cărora a fost identificată casa lui Niță Onea prin care trecea valul, acum demolată. Se mai văd încă o parte din ruinele temeliei, dar este păstrată în fotografie de fiica cea mică a lui Niță Onea (Ecaterina Neață). Locul în cauză (casa) se află în punctul „Costiță“ - ulița Onea, în apropierea km 57 / DN 73 și a punctului de intersecție a drumurilor care duc spre Brașov (DN 73), drumul spre Târgoviște (DN 72 / A) și drumul care duce spre Nămăești. Deci la nord-est de Valea Bărăției. La sud-vest de Valea Bărăției se află „Calea Pietrosă“ din nord-estul Câmpulungului și „Bazinul de apă“, unde au fost identificate segmente de val roman în 1972. Am constatat de asemenea, că denumirea de „Valea Bărăției“ este improprie; localnicii o numesc „Valea Bărăcei“ (de la mlaștinile ce o însoțesc).

Trecând peste erorile semnalate, considerăm că această reidentificare a segmentului de val roman din punctul „Costiță“ (Ulița Onea), nord-estul comunei Valea Mare-Pravăț, are o mare importanță pentru întregul limes d sud-est al Daciei: localizarea segmentului de val în zona de interferență a celor două localități: Valea Mare și Nămăești, din apropierea importantului punct de răscruce de drumuri din valea Argeșului și indicarea sigură a direcției: „de la Câmpulung spre Piatra Nămăeștilor“, ca și mențiunea: „pe o distanță de 0, 5 km“ - ne oferă mărturia sigură că valul se sfârșea în valea Argeșului (malul drept, la cca. 500 m nord pe drumul Nămăeștilor). Lăsând la o parte ambiguitățile, că „valul ar fi trecut dincolo de Argeșel pe Valea Pietrosă, sau că valul și drumul ar fi urmat vechea cale a Pravățului“; sau că „drumul nu urca pieptiș muntele Mateiaș... ci culmea sa vestică“, avem acum dovada de netăgăduit a direcției sale din punctul de unde el nu a mai fost regăsit.

Nici nu mei era de regăsit, deoarece valul prin caracteristicile sale menționate: „avea înălțimea de 0, 5 m, lățimea de 10 pași, era bombat și având în mijlocul său, ca întotdeauna, un strat de pământ ars“ - toate aceste caracteristici duc la constatarea că valul a constituit el însuși drumul strategic roman (via militaris) care, de aici unde se sfârșea valul, drumul urma malul drept al Argeșelului spre nord; trecea dincolo de

¹⁵ *Ibidem*, p. 80.

Nămăești pe cel stâng, pe care îl abandona la confluența pârâului Valea Pravățului cu Argeșul. De aici, peste culmea Pravățului, cobora în valea Dâmboviței (malul drept) la Dragoslavele, unde intersecta actualul DN 73, în dreptul cimitirului eroilor din 1916. De aici urma valea Dâmboviței, până la Rucăr.

La Rucăr, valea Dâmboviței este abandonată și din nou reappare valul roman (calea militară romană), în nord-estul localității (Câmpul Rucărului - Scărișoara), unde este menționat de D. Băjan și apoi prezentat cu ocazia descoperirii presupusului castru: „Dovada cea mai sigură despre aceasta e calea romană e care am descoperit-o în apropiere de castru, constatată prin prezența unui strat gros de pământ ars-roșu”¹⁶. Această relatare nu se regăsește la Gr. Tocilescu și nici la P. Polonic. D. Tudor, când dă publicității descoperirile arheologice ale lui D. Băjan, consideră această cale romană ca fiind valul roman, notând: „Resturile troianului mai apar la nord-est de Rucăr (Argeș), în lunca pe care se găsește și micuțul castel roman de la Scărișoara, construit de coh. II Flavia Bessorum...”¹⁷.

Un punct de vedere ambiguu despre acest val roman, îl regăsim la I. Bogdan Cătănicu, care afirmă: „... au nord de la rivière Argeș, on n'a plus retrouvée traces du vallum qu'à deux endroits: au N-E de la ville de Câmpulung et à nord de la localité Rucăr, et seulement sur quelques tronçons”¹⁸. În teza de doctorat publicată în 1999 (*Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului roman*) prezintă alt punct de vedere, la pagina 85: „Și la Rucăr am avut posibilitatea să cercetăm toate denivelările de teren și este sigur că sunt alunecări de teren. Urma drumului roman șerpuiește pe culme spre Podul Dâmboviței și nu poate fi confundat cu vallum, socotim ca atare că informația este o interpretare greșită a microreliefului”¹⁹.

Din observațiile noastre de teren efectuate în 1972 și coroborate cu cele de la Valea Mare-Pravăț, putem afirma că și la Rucăr se poate vorbi de două tronsoane de val roman: unul în Câmpul Rucărului (Roghină) - luncă mlăștinoasă, unde au fost identificate termele de D. Băjan și micuțul castellum de pământ de I. Bogdan Cătănicu²⁰; un altul pe panta dealului Scărișoara. Ambele confirmare de prezența aceluși miez de arsură menționat de D. Băjan, D. Tudor și chiar observat de noi, cu ocazia periegezei din 1972, când am parcurs acest traseu (Câmpul Rucărului - Scărișoara-Pleașa - Podul Dâmboviței - Dealul Sasului (Cetatea Oratei). Menționăm că și aici valul a servit ca drum roman (vechiul drum al Carului) care pornea de aici și ajungea la Drumul Carului de la Moeci de Jos (jud. Brașov), unde a fost descoperit un alt mic castellum de pământ²¹.

Așadar, val, troian sau drum roman? Iată întrebarea incitantă, care de mai bine de un secol își caută răspunsul.

Din datele pe care cercetările arheologice din ultimul timp ni le oferă, urmare a unei adevărate suite de descoperiri arheologice, unele inedite, cum sunt cele de la

¹⁶ D. Băjan, *Relațiune despre castrul de la Scărișoara*, în: Gr. Tocilescu, mss. 5137, f. 239 și 241).

¹⁷ D. Tudor, *Oltina romană*, ed. 4, București, 1978, p. 255.

¹⁸ I. Bogdan Cătănicu, *Nouvelles données sur le Limes Transalpinus*, în: *Actes du IX-e congrès international d'études sur les frontières romaines, Mamaia 6-13 sept. 1972*, București, 1974, p. 262.

¹⁹ D. Tudor, *op. cit.*, p. 255.

²⁰ I. Bogdan Cătănicu, *Cercetări în castellum de la Rucăr*, în „SCIVA”, 25, 1974, 2, p. 277-288.

²¹ Fl. Costea și St. Coșuleț, *Castellum de la Drumul Carului și drumul roman prin Pasul Bran*, comunicare la Muzeul Câmpulung-Muscel, 30-31 oct. 1982.

Voinești-Muscel (complex roman, castru și terme)²², a micuțelor castella de la Rucăr-Drumul Carului²³, a primelor ștampile tegulare cu unități militare de pe acest limes, din castella de la Voinești²⁴ și Jidava²⁵, a tronsoanelor de val roman din nord-estul Câmpulungului - Calea Pietrosă²⁶, la care se adaugă cel recent reidentificat din punctul „Costiță” (ulița Onea) - nord-estul comunei Valea Mare-Pravăț par să arunce o nouă lumină în clarificarea mult controversatului val roman.

Toate aceste cercetări duc la constatarea că valul nu a fost ridicat acolo unde întâlnea cursuri de apă, râuri precum: Vedea, Cotmeana (zona de câmpie), Doamnei, Târgului, Argeșel, Dâmbovița (zona colinară), și nu cum s-a presupus până acum, că valul roman (troianul) nu s-a conservat pe râul Vedea și al Cotmenei din cauza inundațiilor care l-au șters; „...pe marginea Burdei s-a șters prin arături; în valea Argeșului, fiind arătură, s-a șters cu desăvârșire; prin numiți idem, din cauza inundațiilor și a schimbării terenului (coastele dealurilor se spală); abia s-a găsit la Valea Mare iarăși, 500 m; ar fi de făcut încă o excursiune în Muscel”²⁷.

Se poate demonstra acum de ce reapare valul / troianul după o întrerupere de peste 50 km între Argeș-Pitești și Câmpulung, tocmai la Valea Mare, pe o lungime de circa 2 km, cât măsura din punctul unde începea: str. Calea Pietroasă (confluența pârâului Valea Mare cu râul Târgului - Podul lui Gobej) și celălalt punct unde dispărea (Valea Argeșelului - malul drept, 0, 5 km pe drumul actual care duce la Nămăești) - a fost ridicat doar pe dealurile Vișoi și Valea Mare, care separă cele două râuri, Târgului și Argeșel.

Apariția unor tronsoane de val în Câmpul Rucărului (punctul „Roghină”) și panta dealului Scărișoara (nord-vest de complexul roman) este similară cu a valului de la Valea Mare-Pravăț, pentru că și aici Valea Dâmboviței este abandonată, iar valul s-a ridicat în lunca mlăștinoasă și pe panta dealului Scărișoara, unde l-am identificat în 1972. Este posibil ca alte tronsoane de val / troian să fie identificate pe culmea Pravățului, culme care desparte Valea Argeșului de Valea Dâmboviței, situație asemănătoare cu cea de la Valea Mare. Cercetări viitoare vor confirma sau infirma această ipoteză.

Între Argeș-Pitești, Berevoiești-Godeni nu poate fi vorba despre val / troian, care de altfel nici nu a putut fi demonstrat; nici de drumul roman de la Purcăreni la Godeni-Jidava. Drumul roman (via militaris) de la Argeș-Pitești a urmat cursul Râului Doamnei până la confluența acestuia cu Râul Târgului (castrul de la Purcăreni); de aici până la Câmpulung a continuat pe valea Râului Târgului, trecând pe lângă cetatea

²² M. Bădescu, *Termele romane de la Voinești-Muscel*, comunicare la cea de-a X-a sesiune de comunicări științifice a Muzeului Județean Argeș, Pitești, 12-13 mai 1979; D. Tudor, *op. cit.*, p. 309 și 320; C. C. Petolescu, M. Bădescu, T. Cioflan, *Castrul roman de la Voinești*, în „Secera și ciocanul”, an XXX, nr. 6540, 8 august 1980)

²³ I. Bogdan Cătăniciu, *op. cit.*; Fl. Costea și St. Coșuleț, *op. cit.*

²⁴ M. Bădescu, *Ștampile tegulare de la Voinești-Muscel, com. Lerești, jud. Argeș*, în „SCIVA”, 32, 1981, 2, p. 291-295.

²⁵ C. C. Petolescu și T. Cioflan, *Câmpulung „Jidava”, Castrul roman, jud. Argeș*, în *Cronica cercetărilor arheologice*, a XXVIII-a sesiune de rapoarte arheologice, Satu Mare, 12-15 mai 1994, p. 15-16.

²⁶ M. Bădescu, *Valul roman în nord-estul Câmpulungului Muscel*, în „Tribuna Școlii”, an II, nr. 40, 18 martie 1972; idem, *Valul roman în zona Câmpulungului Muscel*, comunicare la Muzeul Județean Argeș, Pitești, 4-5 noiembrie 1982; D. Tudor, *op. cit.*, p. 255.

²⁷ B. A. R., mss. 5139, p. 130.

Jidava, cum corect a sesizat Gr. Tocilescu²⁸. La punctul de confluență a pârâului Valea Mare cu Râul Târgului (Podul lui Gobej) reapare troianul, pentru că, de aici, drumul urca panta dealului Vișoi, ajungea pe platoul dealului Valea Mare, cobora în Valea Bărăției / Bărăcei, traversa D.N. 73 / km 57, urca în Costiță (casa Niță Onea) și cobora în Valea Argeșelului (actualul drum Nămăești). Tot din acest punct (Podul lui Gobej - Calea Pietreoașă / Vișoi), un altul urma valea Râului Târgului, pe care o abandona la confluența pârâului Valea Foi / Neamțului, urca pe platoul dealului Voinești (punctul „Măilătoaia” - Malul lui Cocos) unde se afla complexul roman; de aici se îndrepta spre sud-est, ajungea pe platoul din Valea Mare (în fața bisericii), unde se intersecta cu cel de pe Calea Pietreoașă.

Concluzia care se poate desprinde în urma acestor cercetări de peste 30 de ani este una singură: valul / troianul, cel puțin între Argeș-Pitești și Râșnov, dacă nu pe întreaga sa întindere (235 km de la Dunăre-Flămânda, până la Râșnov) ne face să credem că a fost conceput ca drum strategic (via militaris) și nu ca element de fortificație. Caracteristicile lui: înălțime, lățime, bombare și pământul ars la roșu de culoarea cărămizii (3-4 m lățime și 40-50 cm grosime) pare să confirme ipoteza drumului roman avansată de C. Schuchhardt²⁹ și V. Christescu³⁰.

Se poate vorbi, în actualul stadiu al cercetărilor, de o cale militară / drum pe val și pe văile râurilor: Vedea, Cotmeana, Râul Doamnei, Târgului, Argeșel și Dâmbovița, unde s-a presupus că ar fi fost distrus de inundații. Acest drum roman era flancat, supravegheat și apărat de unități militare din legiunea XI-a Claudia, cohorta Flavia I Commagenorum din castella de la Voinești și Jidava³¹, de unități din cohors II Flavia Bessorum³² și de alte unități auxiliare din castella de la Drumul Carului și Râșnov. Pe acest drum au mășăluit unități din armata Moesiei Inferior în primăvara 102, când Sarmisegetusa a fost atacată și dinspre est, pentru a nu mai da posibilitatea lui Decebal să întreprindă o nouă diversiune, sau să fugă³³.

²⁸ B. A. R., mss. 5137, fila 267 / adnotare.

²⁹ C. Schuchhardt, *Wälle und chausseen in süd und östlichen Dacien*, în „Arch. Epigraph. Mitteilungen”, 1895, p. 228-229.

³⁰ V. Christescu, *Istoria militară a Daciei Romane*, București, 1937, p. 124-125.

³¹ Vezi supra, notele 24 și 25.

³² D. Tudor, *op. cit.*, p. 255; IDR, II, p. 254.

³³ Gr. Florescu, *Problema castrelor romane de la Mălăești, Draja de Sus și Pietroasa*, în *Omagiu lui C. Daicoviciu*, București, 1960, p. 225-232; C. C. Petolescu, *Cu privire la castelele din Oltenia și Muntena*, în „Studii și comunicări, Muzeul Câmpulung Muscel”, 1981, p. 295-295.